

Entrevista al pare Sergio Pagano prefecte de l'Archivio Segreto Vaticano

—Pare Pagano, primer que res, què és l'Arxiu Secret Vaticà?, perquè molts lectors, en veure això de "secret", pensen potser que conté documents ocults, que no es poden consultar.

—En absolut. Anem per parts, l'Arxiu Secret Vaticà és l'arxiu central de la Santa Seu, destinat a contenir tots els documents que afecten el seu govern, i va ser fundat com a tal per Pau V entorn de l'any 1610, encara que la seua existència és anterior, es remunta a molt antic, des que l'Església existeix com a institució i comença a produir documents que era necessari conservar.

El qualificatiu de "secret" no fa referència a cap misteri que calga ocultar, sinó que equival a "privat", tal com en aquell temps solien denominar-se els arxius personals dels prínceps italians (així, per exemple, tenim el famós Arxiu Secret Estense, dels ducs de Mòdena). "Secret" vol dir, per tant, que l'arxiu està, en primer lloc, al servei del papa i de la seua cúria, o siga, de la Santa Seu, i no que està tancat. Mes aviat al contrari, des de 1808, per decisió del papa Lleó XIII, l'Arxiu Vaticà està obert a la lliure consultació dels estudiosos, "sense distinció de país o de religió". Amb aquesta decisió el pontífex, com ell mateix va dir, volia cridar tots els historiadors i investigadors al "propòsit i a la finalitat de donar a conèixer la veritat en la seua franquesa". Des de llavors l'Arxiu Vaticà s'ha convertit en un dels centres més importants del món per a les investigacions històriques. Actualment l'Arxiu pot ser consultat per tots els investigadors que acrediten una titulació suficient, que els capacite per a utilitzar correctament els seus fons. De fet, és freqüentat anualment per més de dos mil investigadors, i també és molt notable la correspondència que arriba a l'Arxiu d'arreu del món, demanant notícies o informacions, fotografies, microfilms i fotocòpies de documents.

—Quina importància té l'Arxiu Vaticà per a conèixer la història dels papes Borja?

—Grandíssima, perquè ací es contenen totes les actes i documents que van produir durant els seus pontificats; bé, almenys aquells que s'han conservat, perquè sabem d'altres (encara que pocs) que s'han perdut. A través dels dits documents podem reconstruir amb molta seguretat la seua activitat com a papes, podem conèixer els interessos de la seua política, veure les grans decisions que van prendre, etc. Sense la documentació de l'Arxiu Vaticà no hi ha dubte que el nostre coneixement de la història dels papes Borja seria molt limitat.

Certament, la major part de la documentació és de caràcter burocràtic (nomenaments, dispenses, concessions, etc.), encara que també té el seu interès, per moltes raons; però tenim els breus, on s'afronten els assumptes de caràcter més polític, i, en el cas d'Alexandre VI, també un bon nombre de cartes privades, que són molt interessants i aporten gran llum sobre la vida del controvertit pontífex.

—És molt gran el volum de documentació dels papes Borja que guarda l'Arxiu?

—Bastant gran. Calixt III, que va regnar tan sols tres anys i quatre mesos, va produir un nombre considerable de documents, continguts en un total de 165 volums de registres, dels quals 155 es conserven en el nostre Arxiu Vaticà i 10 en l'Archivio di Stato de Roma. Alexandre VI, que va regnar prop d'onze anys, encara va produir més documentació. De manera que espera un treball ardu als qui desitgen fer-se'n càrrec.

—Quins són els principals documents dels papes Borja que es conserven a l'Arxiu?

—Primer que res cal destacar la importància de les famoses butlles "Inter cetera", del 3 i del 4 de maig de

1493, amb les quals Alexandre VI concedia als reis de Castella i Aragó totes les noves terres descobertes més enllà de l'Atlàntic o que es descobriren en el futur, a condició que les evangelitzaren. Com és sabut, el pontífex hi indica els límits del camp d'acció d'Espanya i Portugal i fixa una línia imaginària de demarcació. A més de moltes butlles més referents a l'evangelització d'Amèrica, o la instauració de la primera jerarquia eclesiàstica en aquelles terres.

També, per exemple, es conserva la butlla d'indició del famós jubileu de 1500, que va portar a terme el segon papa Borja, amb l'obertura de la porta santa a la basílica de Sant Pere. A més, com ja he dit, tenim gran part de la correspondència privada dirigida a Alexandre VI o als seus fills, o d'aquests al papa, importantíssima per a l'estudi de la família Borja; moltes d'aquestes cartes estan escrites en la llengua vernacle dels Borja.

Pel que fa al primer papa Borja, és important la butlla amb què prescrivia la posada al punt d'una croada (l'última que es va emprendre en el sentit medieval) destinada a recuperar Constantinoble de mans dels turcs; en aquest tema és de summe interès l'anomenat *Llibre dels breus* de Calixt III, que conté documents concernents a la croada.

—En la seua opinió, és important publicar la documentació borgeana conservada a l'Arxiu Vaticà?

—Sense dubte, perquè d'aquesta manera es posaria en mans dels historiadors i del públic en general les fonts per a fer història vertadera dels Borja, amb les seues grandeses i les seues misèries, i deixar de costat la pseudohistòria, de caràcter novel·lesc i legendari, que tan sovint s'ha fet sobre aquesta família i aquests papes. És un projecte encomiable que s'ha de portar a terme i l'Arxiu Vaticà hi vol col·laborar.